
Pisomne kónčne pruwowanje w serbšćinje

realnošulske wotzamknjenje

Powšitkowe pokiwy za džěło

Pisomne kónčne pruwowanje wobsteji z **dweju** džělow:

I. džěl – winowatosny džěl: zrozumjenje teksta

II. džěl – wólbny džěl: produkowanje teksta

Před planowanym džělowym časom steja Wam **20 minutow** k dispoziciji, zo byšće so z temami zeznajomić móht(a).

Wobdžělanje wobeju džělow je winowatosć. Za wobjednanje wobeju džělow maće **240 minutow** časa.

Za **II. džěl** pisomneho kónčneho pruwowanja steja Wam **tři** temy na wuběr. Rozsudźće so za jednu temu a wobdžělajće ju. Jeli so wjac hač jedyn wólbny džěl wobdžěla, tak wobkedźbuje so při cyłkownym hódnoćenju džěła jeniče tón woleny nadawk, hdžež docpě so najwjace dypkow.

Při njedodžerženju normow wonkowneje formy smě so w I. džělu jedyn dypk wotcahnýć.

Jako **pomocne srědki** směće wužiwać w čiščanej formje:

- Prawopisny słownik (wudaće 2005/2014)
- Prawopisny słownik inkl. prawidła ortografije a interpunkcije (1981)
- Němsko-hornjoserbski słownik (wudaće 1986)
- dwuzwjazkowy Němsko-hornjoserbski słownik (1989/1991)

Teksty njeslěduja w cyłku reformowanemu prawopisej, ale wotpowěduja žórłam, z kotrychž su wuwzate.

Mjeno, předmjeno:		
I. džěl	docpěte dypki: / 20	
II. džěl	docpěte dypki: / 30	
	cyłkowna ličba dypkow: / 50	znamka:

.....

Kóždy raz, hdyž so šulske lěto kónči, prašeja so šulerjo, što činju po zakónčenju šule. Započnu wukubłanje jako industrijowa překupča, jako překupc za drobnowikowanje, snano jako mechatronikar abo jako medicinska fachowča. Tute a dalše moderne powołanja su tučasnje najwoblubowaniše a tuž so tež najčasćišo wuzwola.

Zrědka namakaja so w poskitkach za wukubłanja tradicionelne rjemjeslniske powołanja kaž bėtnar, knihiwjazar, pčolar, pódkowar, zwonylijer, šewc abo wowčer. Wone so lědma hišće wuwučuja abo nawuknu. Móže so prajić, zo tute klasiske powołanja wotemrěwaja.

Na čim zaleži, zo so tute starodostojne rjemjeslniske powołanja poněčim pozhubuja?

Přičinu namakamy w našej towaršnosći, w kotrejž so přespěšnje wšitko přeč mjeta. Kwalita, džěło a próca, kotrež w ručnych produktach tča, so jenož zrědka spóznawaja a připóznawaja. Tohodla maš jenož mało ludži, kiž su zwólniwi, wudžěłki přiměrjene wysoko zapłaćić. Nimo toho je nadawkowa situacija přesnadna, zo by so z tym cyła industrijowa wotnožka dzeržeć móhła. Studija z Badeno-Würtembergskeje wo dorosće w rjemjeslniskich powołanjach wotkrywa, čehodla nochcedža młodostni tute stare powołanja nawuknyć. 64 % naprašowanych měni, zo w tutech powołanjach dosć njezasłužiš, 89 % sej mysli, zo je džěło přemazane a 57 % su měnjenja, zo njeje karjerowy postup dosahacy. Dalša hłowna přičina za tutu situaciju je, zo młodostni džensa we wšědnym žiwjenju lědma hišće rjemjesło dožiweja a nazhonjeja, chibazo je rjemjesło w swójbje tradicija. Jelizo so tola jónu młody čłowjek za tajke tradicionelne rjemjeslniske powołanje zahori, nima často ani móžnosć je nawuknyć, dokelž maš jenož mało mištrów, kotrež wukubłuja. Wot někak 110 klasiskich powołanjow rjemjesła faluja w 22 praktiskich powołanjach wučomnicy.

Bėtnarski mišter, Pėtr Stach z Bollstedta, njedžěła hižo dołho wjace w swoim wukubłanym powołanju jako bėtnar. Z časa, zo so město z ruku zhotowjenych drjewjanych sudow a čórbasow aluminijowe sudobja wužiwaja, džěła wón w zawodže za předžěłanje drjewa. Jenož doma w swojej džěłarni wukonja dale swoje mišterske powołanje jako hobby.

Tež ze zaslužby zwonylijerja njemóžeš hižo žiwy być. To nazhoni tež zwonylijerska mišterka Cornelia Mark-Maas z Brockscheida. Jeje firma zhotowja hłownje škitne lěsycy za ptački a wěžowe časniki abo hlada stare produkty. Leće zwonow wučini jenož snadny džěl jeje nadawkow.

Powołanje wowčerja, kotrež nawuknychu hólcy něhdy wot swoich nanow a kotrež so wot generacije ke generaciji dale dawaše, so pozhubuje. Zda so nimale, zo tute powołanje wotemrěwa. Ale maš tež nawopačne přikłady, kotrež njewotpowěduja tutomu wuwicu. Tak na přikład přichadžeja młodži pacholjo a holiča hižo někotre lěta do Pyrenejow, zo bychu wumělstwo wjedženja stadła nawuknyli. Tući maja hektiku wulkoměstow a moderneje ciwilizacije sytu. Tohodla pytaja za měrom a samotou, kiž tež k džělu wowčerja sluša.

Wowčerjenje pak wobjimuje wjele powołanjow: wowčer dyrbi stadło wodzić, chorosće a zranjenja wowcow hojić, zela a rostliny znać a bytosć swoich zwěrjatow zrozumić móc. Za dołhi čas je jenički čłowjek při stadle, tute škita a wjedže a je zdobom zamołwity za derjeměće kóždeho jednotliwego zwěrjeća. Ani jeničke njeměto so pastyrjej zhubić.

Lydija Weise nawukny powołanje šewca, kiž zhotowja črije po mērach hišce po starym wašnju z ruku. Samo je je šef je ju warnował, zo nima powołanje šewca přichoda. Wona pak je so njehladažo na to za tute wukublanje rozsudžiła, dokelž chce rjemjesło před wotemrěcom wobchować. Je pak hišce móžno tutomu procesej zadžěwać abo su wšitke tute powołanja njetrebawše? Lědma něchtó da sej swoje črije z ruku zhotowić, kupi sej klobuk pola klobukarja abo da sej woblek pola krawca zešić. Potrzeba za produktami dobreje kwalite, kiž so w ručnym dźele zhotowjeja, je snadna a so stajnje pozhubuje. Naprašowanjow je mało, ale tež poskitki woteběraja. Wučomnicy faluja a mištrojo wotemrěja.

Myslenje a nastajenje našeje towaršnosće k rjemjeslniskim powołanjam měło so spěšnje změnić, zo by so dźěło tradicionelnych powołanjow zaso wuplaćilo a zo by so tutón negatiwny trend zadžeržał. To pak njebudu posledne powołanja, kotrež wotemrěwaja. Tež powołanje pjekarja nochce nimale nihtó hižo nawuknyć. Štó wě, kak dołho móžemy hišce rano čerstwe, z ruku spřihotowane całty kupić? Džěłowy swět so mēnja – někotre powołanja wotemrěwaja, nowe nastawaja.

Towaršnosć – a z tym tež džěłowe wiki – podleža stajnym změnam.

Tuž je logiske, zo nowe powołanja nastawaja, w kotrychž nabywaja informacije, wěda a poslužby wjetšu hódnotu. Stare powołanja rozšěrjeja so z nowymi aspektami z woblukow IT a překupstwa. Wšako žadaja sej inowatiwne produkty tež moderne powołanske zamóžnosće. Tuchwilu so wšelake powołanske a wukubłanske formy wupruwaja, na přikład IT-systemowy elektronikar, techniski konfekcionar abo social media manager.

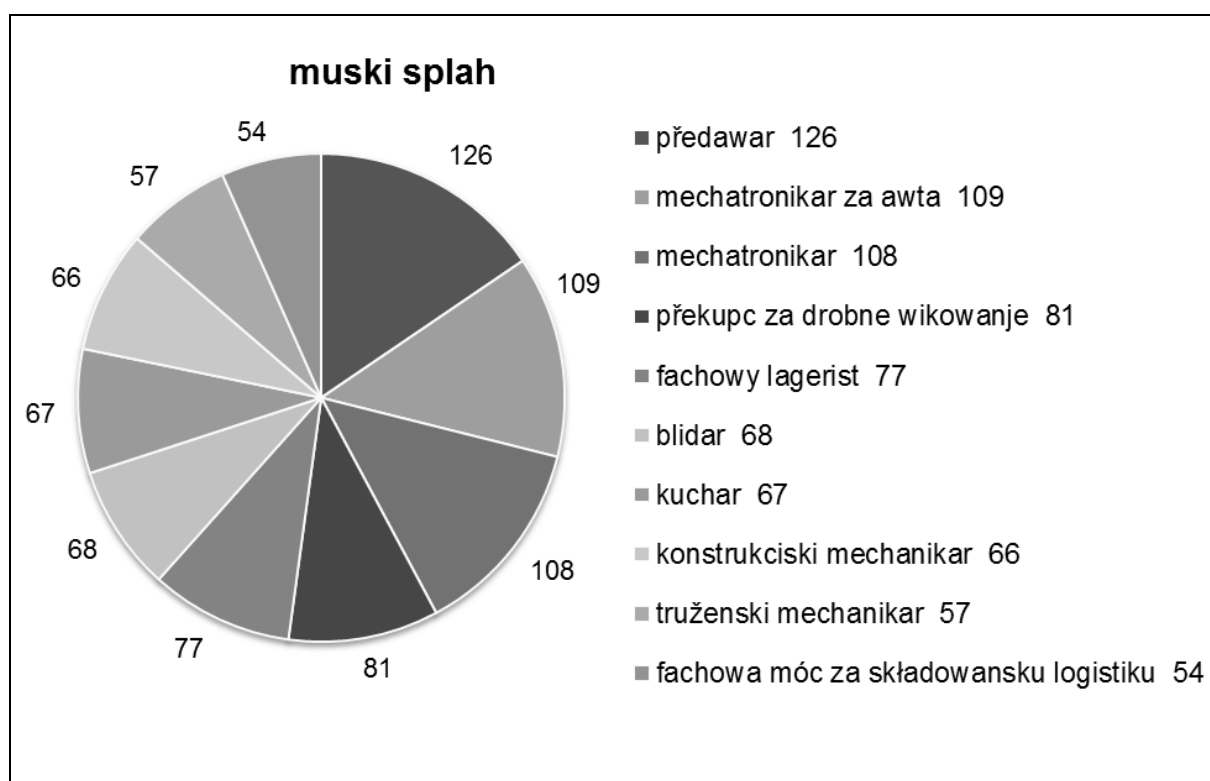
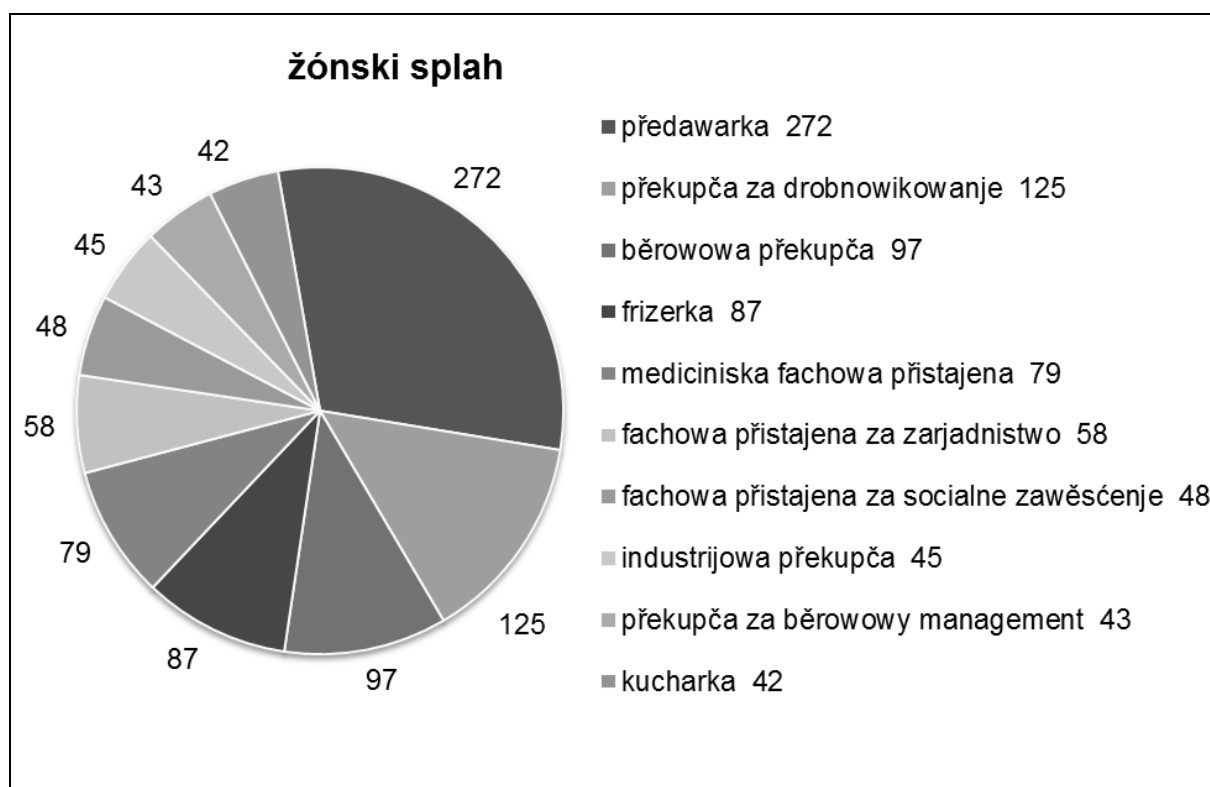
Je powołanje w rjemjesle docyła hišce atraktiwne dosć za młodostneho?

Najwažniše je a wostanje, zo so za swoje powołanje horiš a zo swoje džěło rady wukonješ.

(žórło: po Annika Tiedemann „Hat das noch Zukunft? – Aussterbende Berufe“;
<http://www.bigkarriere.de/>)

Lisćina najwoblubowanišich powołanjow muskich a žónskich šulerskich požadarjow po powołanjach KIdB 2010 w džěłowej agenturje Budyšin z lěta 2013/2014

(žórło: Džěłowa agentura Budyšin, staw awgust 2014; rozprawa z lěta 2013/2014; měsačna rozprawa awgust 2014)

I. džěl – winowatostny džěl: zrozumjenje teksta

Korektna ortografija a gramatika w I. džělu hódnoćitej so z maksimalnje 2 dypkomaj.

1. Čitajće a wobdžěłajće tekst.
- 1.1 Formulujće k tekstej wotpowědne nadpismo. 1 dypk
- 1.2 Wupisajće přičiny, čehodla jenož mało młodostnych tradicionelne rjemjeslniske powołanja nawuknje. 3 dypki
- 1.3 Rozjasniće ze swojimi słowami slědowacej zapřijeći: 2 dypkaj
čórbas
bětnar
- 1.4 Wupytajće z teksta synonymy k słowam: 3 dypki
wowčer
pachoł
jelizo
- 1.5 Napisajće wuprajenja bětnarskeho mištra Pětra Stacha z Bollstedta we formje direktneje řeče. 2 dypkaj
- 1.6 Čehodla potrjeba za z ruku zhotowjenymi tworami woteběra. 4 dypki
Wotmołwće w sadach.
- 1.7 Wotmołwće na slědowace prašenje: 3 dypki
Je powołanje w rjemjesle docyła hišće atraktiwne dosć za młodostneho?
Wopodstatniće swoje měnjenje.

II. džěl – wólbny džěl: produkowanje teksta

Wam předleža **tři temy** na wuběr.

Rozsudźće so za **jednu** temu a wobjednajće ju.

Tema I

By dyrbjało rjenje być

Wowčer dze po šćernišću kaž přez židku škleńcu. Tam a sem něšto zawoła, na čož wowcy na čole stadła krok pospěša. Kaž žołma rozpřestrěwa so njeměr po bětych chribjetach. Muchi a čelčki so njelóštne zynčo pozběhnu. Wokomiki pozdžišo zapadnje stadło do stareho drypota.

Z wěšatej hłowu ćahnú wowcy po šćernišću. Horcota zwuki poduša. Psyk chelpa z wisatym jazykom. Daloko zady tuleja so čerwjene třěchi k wobzorej. Domčk, w kotrymž wowčer bydli, wottud widžeć njeje.

Wowčer je młody a ma hladke mjezwočo. Slónco a wětřik njeje w nim hišće žane slědy zawostajić móhłoj. Mysli na swoju žonu, kotraž je doma. Jeju hólč je hakle poł lěta.

Wysoko na módrym njeby hiba so mjelčo zynčo slěborny dypk a zawostaja bělu smuhu, kotraž so pomału rozšěrja. Wowčer sunje kłobuk do tyła a pozběhnje hłowu. We wočomaj ma žadosć.

Wón njeje njespokojom ze sobu abo ze swojej žonu abo svojim džětom, cyle wěšće nic. Ale krótki wokomik čuje při napohledze lěta w módrej dalinje žadosć abo slabu ból a mysli, zo by dyrbjało rjenje być, nětko w tutym lěta sedžeć a so přez hory a morjo njesć dać do njeznatych krajow.

Začuće traje jenož wokomik. Wowčer pomysli hišće, zo je wčera we wukładnym woknje rjanu knihu widzał a zo by sej ju džensa ducy z džěla kupić móhł. A tež mału hrajk za syna njecha zabyć. Potom zahwizda. Psyk poskoči šćowkajo a čeri stadło dale.

Pilot zdychnje a zlehnje so wróco do křesła. Předpisana wysokosć a směr stej dócpětej; wodženje přewoznje awtomatika. Pohladnje k susodej. Nygnje. Wšo w porjadku.

„Čaj?“ – „Hm.“ – „Je ćopły.“

Džensa a jutře budu w Buenos Airesu spać, mysli pilot. Štwórtk zaso wróco a pjatk hnydom dale do Singapura.- Sym so zabył woprašec, kotry film tutón tydžeń hraja. – Nic zabyć, za žonu ananasy sobu přinjesć. W Singapurje su nětko tunje. – Hdyž jenož njebychu časowe přesunjenja byli. Hižo džesać lět je pilot, ale na nje njemóže so zwučić. Spi njeměrnje. Hluboki spar ma jenož doma.

Wčera hišće je ze žonu na zahrodce był. Šćipaštaj krušwy. Běštaj sej kofej sobu wzałoj. Bě jej rjekł, zo budže za džesać dnjow zaso doma. Wona jeho wospjet napominaše skónčnje z lětanjom přestać abo so znajmjeńša na krótkie čary přesadzić dać. Wón rjekny, to njeje tak jednorje.

Pohlada z woknom won. Hluboko deleka widzi bělošěry blak z njeznatymi kromami. Wě, zo je tam wowčer ze stadłom. Pomysli, zo by dyrbjało rjenje być, nětko tam deleka stać a wowcy pasć. A kóždy wječor woměrje domoj hić a swoje ložo měć a swoju žonu a žane po swěće honjenje.

„Napoł je nimo“, praji susod.

„Haj, džakuju“, wotmołwi pilot a zapnje škričkowanski aparat.

Pětr Wjeńka

(žórło: Wjelki jědu, LND, 2013, powědančko „By dyrbjało rjenje być“)

Wupytajće sej jednu z hłowneju figurow teksta a zamysliće so do njeje.

Napisajće z tuteje perspektiwy stawizny, w kotrejž předstajíte, što by móhł wowčer jako pilot abo pilot jako wowčer w žiwjenju druhého dožiwić a nazhonić.

Tema II

Přečítajte sej interview z Aleksandrom Cyžom a baseň "Zetkanje".

Aleksander Cyž ze Smjerdžaceje je na přeni napohlad cyle normalny młodostny, kiž hraje rady volleyball, kopańcu a so we wohnjowej woborje angažuje. Štóž pak 22lětneho lěpje znaje, tón wě, zo njejsu tele hobbyje za njeho samozrozumliwe.

Aleksandro, što je so Ći před něhdže štyri a poť lětom stało?

Aleksander: Běch z mopedom po puću, jako mje wodžer LKWja přewidža a mje z mopeda storhny. Swoju lěwu nohu sej při tym tak jara zranich, zo sym nimale wukrawiř. Lěkarjo dyrbjachu mi džěl lěweje nohi pod kolenom wotewzać a dóstach protezu. [...] Žiwjenje pak džěše dale, swoje wukubłanje sym najebać toho zmištrowař a nětko džělám hižo přez lěto jako mechanikar za drobne metalowe džěla.

[...]

Što je so wot toho časa za Tebje změniło?

Aleksander: Tak hłupje, kaž to snano klinči, telko so dotal ani změniło njeje. Njeje ničo, čehož dyrbjú so wzdać. Njejsym wězo wjac tón najspěšniši, sport pak je mi při wšěm dale jara wažny.

[...]

Najebać protezu sy motiwowany sportowc. Sy hižo raz wo tym rozmyslowař, so na paraolympiskich hrach wobdžělić?

Aleksander: Ně, hišće ženje. A njemyslu sej tež, zo by to zwoprawdžomne było. Wěm, zo su Ći sportowcy ekstremnje fit a kóždy džeň trenuju. A za to, kaž hižo prajene, chwile nimam. Trenuju pak z přećelemi za hinaši podawk. [...] Chcemy so ze Smjerdžečanskej młodžinu 11. a 12. oktobra na wubědžowanju „Tough mudder“ pola Hamburga wobdžělić. Je to specielný wutrajnostny běh. To rěka, zo dyrbiš 16 km přez blóto, ekstremne zadžěwki, zymnu wodu atd. běžeć.

A to sej woprawdže přicpěješ?

Aleksander: [...] Njedyrbjař-li cil ze swójskich mocow docpěć, štož sej njemyslu, budu mi přećeljo pomhać. Wšako je teamowy duch na „Tough mudderu“ najwažniši. Njeńdže wo to, što je přeni w cilu.

[...]

(žórło: wurězk z interviewa w SN, 26.3.2014, str. 3)

Na kóncu interviewa Aleksander wuzběhny, zo je stajnje hižo w swojim žiwjenju wěsty cil před woćomaj měř. Na swójskim čěle je nazhoniř, kak spēšnje móže so swět změnić. Wón praji: „[...] dam sej kóždy džeň a kóždy wokomik intensiwnišo lubić, bóle, hać před njezbožom.“

Zetkanje

Zetkach młodeho muža,
jakneho, dospołnje stroweho, modisce zwoblěkaneho,
ze sportowym awtom,
a woprašach so jeho cyle připódlu, kak so jemu wjedže:
Što je to do prašenja, wón praješe, kaž z ríce do ríce.

Prašach so, kusk wuskotliwje,
ćežko zbrašenu staršu žonu
w jeje koleskatym stole, kak so jej wjedže:
Derje, wona wotmołwi, mi wjedže so derje.

To zaso raz widžiš,
sej při sebi myslach,
přeco maš z wopačnymi ludźimi sobuželność.

Lothar Zenetti (swobodny přeložk)

(žórło: <http://www.kirche-im-swr.de>)

W Serbskich Nowinach wozjewi so interview z Aleksanderom Cyžom.

Napisajće jemu wosobinski list. Rozložće swójske stejišćo k wobsaham interviewa a basnje.

Tema III

Zawěsće znajeće městnosće we wašej wokolinje, wokoło kotrychž so najwšelakoriše powěsće pletu. Tehdy ludžo hišće wo mnohich přirodnych zjawach a jich zwiskach njewědźachu.

Na foće widźiće potajnu městnosć, wo kotrejž so wšelake mystiske stawizny powědaja.

Wumysliće sej k tutej městnosći powěsć a napisajće ju. Wobkedźbujće slědowace aspekty:

- časowe zarjadowanje
- wopisowanje městnosće
- rozjasnjenje fenomena
- wosoby a bytosće
- wotběh jednanja

prózdna strona
